

Teloh.



Črtica. Spisal Jos. Francič.

red mano leži šopek napol razvitega teloha.
Spomladni vonj veje od njega, a meni je
žalostno pri srcu. Vzbuja se mi spomin izza
davno minolih dni... spomin na strti cvet...

* * *

Sedeli smo v predmestni gostilni. Tovariš Mlakar je govoril mnogo o fiziologiji smeha. Jezil se je, da so se učenjaki dozdej tako malo in tako površno bavili s tem predmetom. Trdil je, da se da po glasu in načinu smeha določiti temperament in značaj človeka ter spoznati celo misli in želje njegove.

„Smeh je veleznačilen pojav in velepomemben faktor v človeškem življenju,“ je vzklikal emfatično. „Ce bi vam hotel analizovati različne načine smeha, napisal bi lahko cele knjige. Vse, kar prošnja človeško srce, se razodeva lahko v smehu: sovraštvo in ljubezen, veselje in žalost. Da, celo žalost! Žalosten smeh — pomislite! . . . In učinek smeha! Kolikokrat ste ga že občutili, a kako malokdaj ste se ga zavedali! Človek v svoji plitvosti malokdaj dozna, odkod to in ono. Samo en zgled za učinek smeha! Srebrni smeh mladega dekleta — ah, kako nam budi resonanco ob strunah našega srca! Niti treba ni, da bi videli tisto lepo, mlado stvarco božjo! Skrita je lahko kje za kakim rožnim grmom — a če čujete nje grljenje . . . če čujete nje žgoleči smeh, stoji kar živa pred vami! Vsa njena prelestna ljubkost, vsa sladkoba njene mladosti, ves mogočni čar njene krasote se razodeva v njenem smehu! Da, ako jo samo čujete smejati se, ne da bi jo videli, je učinek smeha celo pristnejši! V smehu je nekoliko prvotnosti človeške! V licih, v očeh gnezdi lahko hlimba, lica, oči zapeljejo, varajo lahko — smeh sam na sebi ni nikdar varljiv! Jaz nisem čul še nikdar smeha mladega dekleta, da bi se ne bil spomnil ptičjega žgolenja in ptičjega ljubkanja v klijoči, življenje budeči spomladi! . . .“

„Fantazijo pa ima!“ se oglasi nekdo z izredno prozajskim glasom. A ta opazka bi tovariša Mlakarja ne bila spravila iz ravnotežja. Govoriti je hotel še dalje. Toda tedaj zagrmí sonoren glas: „Nehajmo no malo, nehajmo!“

To ga je spravilo v zadrego, in predno si je opomogel, je nadvladal že glas tovariša Gričarja, ki je povoril o ljubezni. Gričar je govoril vedno o ljubezni. Če smo mu kdaj očitali to, se je skliceval na sv. Janeza, ki tudi ni vedel drugega povedati nego: „Ljubite se med seboj!“, ali pa se je zatekel k Rückertu ter citiral:

„Und wer die Liebe ausgesungen,
der hat die Ewigkeit errungen!“

Ta večer je razlagal Salomonovo visoko pesem, končno pa dospel — Bog ve kako — do zaključka, da je le idealna ljubezen dostojna človeka, da je le ta ljubezen, ki dviga človeka nad žival...

Tudi on bi bil govoril še dolgo — poznali smo ga vsi, da rad govori — in zdaj so njegova lica žarela svetega navdušenja za vzvišeno stvar idealne ljubezni; toda tudi njemu je zagrmelo nasproti: „Nehajmo no malo, nehajmo!“

Ošupnil je in njegov glas je polagoma poniknil ter zamrl v splošnem hrupu.

Čuli so se odslej le še dovtipi, ki so bili v nekem čudnem soglasju z umazanostjo, ki se je kazala, kjerkoli so obtičale človeku oči. Kajti stene beznice so bile prašne, strop zakajen, tla že davno ne pomita . . .

Natakarica je bežala pred besedami, ki so ji donele od vseh strani na uho, morda iz resnične sramežljivosti, morda tudi, ker je mislila, da je pikantnejša, ako se pokaže tako. A vzroka za uhajanje je imela dovolj!

Čimdalje glasneje je postajalo, čimdalje hrupneje, in vzduh je bil neznosen. Dim se je valuckal po sobi, gnan od gromkega smeha, kakor se vale oblaki nad horizontom, kadar grom pretresa nebo. Komaj se je še dihala in zdajpazdaj je kdo kihnil ali zakašljaj.

Hotel sem vstati in oditi. Drugi so bili veseli, a mene je delala pijača od nekdanj melanholičnega. Segel sem že po klobuku, a tedaj stopi v sobo petnajst do šestnajstletno kmetiško dekletce in ž njo starejša ženska, očitno mati njena. Obsedel sem — sam ne vem zakaj. Nemara zaradi dekleta, kajti bilo je čedno in imelo je nekaj nenavadnega v obrazu. V roki je držala majhen, pleten jerbašček, ki je bil napolnjen z majhnimi šopki teloha. Bilo je sredi zime. V nižavi je ležal še sneg, a ob solnčnih obronkih hribov so silili že prvi pomladnji cvetovi iz tale zemlje. Doli je bila megla pusta in gosta kakor menda ob stvarjenju sveta, zgoraj pa se je smejalo jasno nebo, sijalo zlato solnce . . .

Boječe je pristopila deklica k dolgi mizi, okoli katere smo se vrstili in s tresočim glasom je ponujala cvet, ki je, dasi brez pravega vonja, vendar posvežil s smradom prenasičeno ozračje. Šla je od enega do drugega, pri vsakem monotono ponavljajoč eno in isto vprašanje:

„Ali kupite teloha?“

Njen obraz je bil bled in njene oči žalostne. Plaho se je ozrla v vsakega posameznika, kakor bi se ga bala . . . kakor bi mu ne zaupala . . . kakor bi ji pretila nevarnost od njega . . . Bila je sama kakor napol razviti cvet, ki ga je ponujala — cvet v popku še, ali utrgan, cvet, ki so se ga doteknili že prsti umazanih rok, cvet, namenjen — pogubi! . . . Mehanično je stopala od enega do drugega, mehanično iztegovala suhotno ročico in veselja ji ni bilo zaznati niti tedaj, če je dobila za šopek več, nego je zahtevala . . .

Mati je sedela ta čas na klopi ob peči in se zibala. Bila je pijana. A njene drobne, sive oči so pazljivo sledile hčeri. Vsakega kupovalca je motrila z bodečim pogledom in lokavo se je nasmehnila vsakemu. Ustnice so se ji zgibale, kakor bi nekaj govorile, pripovedovale in pozvedovale. Njen smeh je bil neprijeten . . .

„Odkod ste mati?“ jo vpraša nekdo.

„Od Sv. Barbare!“

Njen glas je bil hripav in hreščeč.

„Pa tako pozno ste še tukaj?“

„Zvečer se tako blago najlaže prodaja!“

Pogledala je zvito in se zakrohotala.

„In kje boste prenočevali?“

„Kjer bo, bo dobro!“

Preko njenega obraza se je razlilo nekaj čudno gabnega.

„Pa lepo hčer imate!“

„Mejduš, kajneda?“

Zarežala se je in tiste njene majhne, mrkle oči so se ji oživile. Zvedavo so se ozrle najprej v govornika, potem pa po vrsti na vse druge . . .

Deklica je bila med tem obšla obmizje in se vrnila k materi, ki ji je hlastno odvzela izkupljeni denar.

„Pojdiva!“ je silila hči. Zdelo se je, kakor bi komaj čakala, da pride stran od tu. A materi se ni mudilo. Še vedno je motrila družbo takisto vprašujoče in še vedno se je nasmihala takisto pomembno . . .

„Oh pojdiva, no!“ je prosila hči, a mati ji ni dala odgovora. Zahtevala je od natararice žganja, in ko ga ni dobila, je poklicala piva.

„Na, pij, da te ne bo zeblo!“ je ponudila hčeri. A ta je stresla z glavo. Nekaj trudnega in boleznega je ležalo v potezah tega napol-otroka. Zrla je tako čudno otožno na šopke v svojem jerbaščku ter jih prelagala z ene strani na drugo . . . Njena mati pa je pila. Po prvem vrčku si je bila naročila še drugega in čimdalje zgovornejša je postajala.

Na razna kočljiva vprašanja je odgovarjala surovo. Družba se je izborno zabavala ž njo. Nekateri so poskusili, zaplesti tudi hčer v pogovor, a ona ni odgovarjala. Zrla je v tla in le semtertja je privzdignila strahoma oči, kakor bi se hotela prepričati, če ni kdo vstal, če se ji kdo ne bliža . . .

Naposled sta odšli.

„To pa ni bilo že več lepo!“ pripomni idealist Gričar.

„Kaj hočeš, tega nismo mi krivi, to vse stori miljé, ki nas obdaja . . . Človek je pač revež, ki si pomagati ne more!“

„Nič — meni ne ugaja več tu!“

„Aha!“ se je čulo iz več grl in pomenljivi pogledi so se križali.

Toda idealist Gričar se je delal, kakor bi ne razumel. Vstal je in odšel hitro.

Gromek grohot se je zgrnil za njim.

„Ali ste ga videli — hahaha!“

Nekdo je stopil za njim, a vrnil se takoj, rekoč:

„Tema je zunaj, tema in megla! Nič se ne vidi!“

Potem pa je dvignil čašo in napil:

„Živela idealna ljubezen!“

In vse je pilo in se smejalo . . .

* * *

Pred mano leži šopek napol razvitega teloha. Spomladnji vonj veje od njega, a meni je žalostno pri srcu . . .

Nežen je še, a utrgan, dotaknjen od prstov umazanih rok, namenjen pogubi . . .

Smili se mi strti cvet! . . . —

